Jan Potocki

Hafız'ın Yolculuğu

ÖYKÜ

Çeviren: Aykut Derman

4. baskı

Gizemli, çekici, düşsel, şiirsel, çarpıcı ve renkli bir Doğu öyküsü okumak ister misiniz? Jan Potocki'nin koluna girip Hafız'ın yolculuğuna çıktığınızda bu öyküde size de yer olduğunu göreceksiniz.

Çok çok uzun yıllar öncesinde geçen, zekice kurgulanmış bu küçücük kitabın cüssesine bakıp aldanmamak gerek!

ISBN 978-975-08-0077-X
6 TL
9 789750 800771

TT-G
0780249
BVP

JAN POTOCKI

Hafız'ın Yolculuğu

Fransızdan çeviren:
Aykut Derman

Doğu Öyküsü

YKY
Yapı Kredi Yayınları

Yapı Kredi Yayınları - 1289
Edebiyat - 345

Hafız'ın Yolculuğu / Jan Potocki
Fransızcadan çeviren: Aykut Derman
Özgün adı: Le Voyage de l'Hafez / Récit oriental

Kitap editörü: Pelin Özer Savlı
Düzelti: Alev Özgüner

Kapak tasarımı: Nahide Dikel

Baskı: Promat Basım Yayın San. ve Tic. A.Ş.
Sanayi Mahallesi, 1673 Sokak, No: 34 Esenyurt / İstanbul
Sertifika No: 12039

Çeviriye temel alınan, Fransızcadaki ilk baskı: Ed. Novetlé, 1995
Kitabın ilk baskısı 1792 yılında Varşova'da yapılmıştır.
1. baskı: İstanbul, Ocak 2000
4. baskı: İstanbul, Nisan 2014
ISBN 978-975-08-0077-X

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2014
Sertifika No: 12334
Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
İstiklal Caddesi No: 142 Odakule İş Merkezi Kat: 3 Beyoğlu 34430 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
http://www.ykykultur.com.tr
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: http://alisveris.yapikredi.com.tr

İÇİNDEKİLER

1. Kervansaray • 9
2. Hafız • 11
3. Dilenci • 12
4. Piramitler • 13
5. Beni-Hedar Kabilesi • 14
6. Habib Tâî • 16
7. Halid Kabilesi • 17
8. Tayy Kabilesi • 18
9. Ekmek ve Tuz • 20
10. Kadınlar • 21
11. Yağmur • 23
12. Çocuk • 24
13. Hancıbaşı • 26
14. Mayısböceği • 27
15. Basra • 29
16. Pabuçlar • 30
17. Germesüt • 33
18. Şallar • 34
19. Çolak • 35
20. İki Ayağını Bir Pabuca Sokmak • 36

21. Geçiş Parası • 37
22. Kadınlar • 38
23. Kahve • 39
24. Çivi ile Vida • 40
25. Gölgelik • 42
26. Banu Sarrac Ailesi • 43
27. Kapı • 45
28. Pınar • 46
29. Mersin Ağaçları • 47
30. Mecnun • 48
31. Ve Sonuncusu • 52

HAFIZ'IN YOLCULUĞU

1. *Kervansaray*

Bilgin Ebu Hanife, *Bahr-el-Nur* ya da *Iklar Okyanusu* başlıklı yapıtının yetmişinci cildini yayımlamak üzere Bağdat'a doğru yola çıkmıştı, bu arada yapıtında hâlâ bazı yanlışlar olduğunu üzülerek görüyordu.

Aynı kervanda yolculuk yapan derviş Bektaş ise kendini devenin salınımına bırakmış şarkılar söylüyor, yolculuğunu bundan böyle sürdürmesini sağlayacak eliaçık Müslümanlara rastlayıp rastlamayacağını aklının ucuna bile getirmiyordu.

Kervansaraya vardıklarında Bektaş yatıp uyudu, oysa, o gün edindiği izlenimlerin uçup gitmesini istemeyen Ebu Hanife, gecenin bir bölümünü bunları kaleme almakla geçirdi.

Güneşin ilk ışıklarıyla uyanan Bektaş, şarkısını akşam bıraktığı yerden sürdürmeye başladı. Ebu Hanife de uyandı, müthiş bir baş ağrısından yakındı ve ardında bir ad bırakma çabasının ona büyük eziyetlere mal olduğunu söyledi.

"Dostum" dedi bunun üzerine Bektaş; "buradan gelip geçmiş tüm yolcuların kervansarayın duvarlarına kazıdığı şu adlara bir bak. Zaman bu adların hepsini neredeyse silmiş, başka yolcular da, artık okunmaz hale gelmiş adların üzerine kendi adlarını kazımışlar. Bazıları yerlerini uzun sü-

re onurla korumuş, ne var ki, kötü şaka yapmaktan hoşlanan kişiler bu adların başına sövgü dolu sıfatlar eklemişler. Gel gör ki, adını bir yerlere kazıma geleneği sürüp gitmekte; hatta ben bile bir defasında, çok rahat uyku çektiğim bir meydanın bir yerine Bektaş adını kazıdım, ama ey bilginler bilgini Ebu Hanife, burada yalnız bir gece kalacak olan kendini bilmez bir yolcunun, bu tek geceyi adını mermere ya da granite kazımakla geçirmeye kalkmasına ne buyurursun?"

2. *Hafız*

Ebu Hanife, dervişin söylediklerine pek kulak asmadı, kafası *Bahr-el-Nur*'un yetmişinci cildiyle meşgul, yeniden yürümeye koyuldu, ne var ki, genç Hafız, Bektaş'a yaklaşarak şunları söyledi:

"Bilge derviş, verdiğiniz öğüdün içerdiği gerçek beni son derece etkiledi; bilginler bilgini Ebu Hanife gibi ben de öteden beri soyut bilgiler peşinde koşup durdum ve şimdi, biraz kafamı dinlendirmek, kitaplardan edindiğim bilgilere insanların somut bilgilerini de eklemek için yolculuğa çıktım."

"Saygıdeğer efendim" diye cevapladı Bektaş; "gittiğiniz her yerde iyilikten çok kötülükle karşılaşacaksınız, ama nerede olursa olsun, kötülüğün içine biraz da olsa iyiliğin karıştığını göreceksiniz, bu kadarı da, bana göre, bilge kişinin yaşamın kötülükleri karşısında avunmasına yetmeli."

3. *Dilenci*

Kervanın başı bu sırada Hamadan kentinin kapısından içeri girmekteydi. Kapının önünde, yüksek sesle şu sözleri yineleyen yoksul bir adam dikiliyordu: "İyiliksever Müslümanlar, sizden, tüm Müslümanların en iyisi ve en cömerti Hatem Tâî adına sadaka bekliyorum."

Hafız, dilenciye yaklaştı, eline on beş Medinlik bir madeni para sıkıştırdı ve ona Hatem'i tanıyıp tanımadığını sordu.

"Hayır efendim" diye cevapladı dilenci; "onu hiç görmedim. Hatem, büyük çölün öte yanında oturan Tayy kabilesinin reisidir. O, atası Hatem Tâî kadar cömerttir; bu adı da ona zaten bu yüzden verdiler. Ben on yıldan bu yana onun adına sadaka dilenirim, bana verdiğiniz parayı da onun iyiliği sayesinde almış oldum."

4. *Piramitler*

Hamadan kentinin gümrükçüleri, kervanın getirdiği denklere göz atarken, Hafız, Bektaş'a şunları söyledi:

"Dilencinin sözlerini işittiniz. O sözler bende, erdemli Hatem'i görme konusunda büyük istek uyandırdı: Onun adı Hamadan'da bu kadar saygıyla anılıyorsa, çöl sakinlerinin, kendi kabilesinin ve ailesinin gözünde kim bilir ne saygın bir kişidir!"

"Saygıdeğer efendim" diye cevapladı Bektaş; "bu düşüncenizi hiç mi hiç paylaşmıyorum sizinle. Hatem'in adı burada büyük saygıyla anılırken, kabilesinde daha az, ailesinde daha da az saygıyla anılabilir. Mısır piramitlerini uzaktan gördüğünüzde, başları göğe değiyor sanırsınız; yaklaştığınızdaysa, üzerlerinde çakallarla yarasaların dolaştığını görürsünüz. Hatem'in bu kadar cömert olduğu doğruysa, bana ve Bektaşi dervişleri olan kardeşlerime çok büyük sadakalar bağışlayabilir; bu yüzden de sizinle o yolculuğa çıkmaya hazırım."

5. *Beni-Hedar Kabilesi*

Hafız yanma, topraklarından geçeceği kabilelerden birer rehber alarak Bektaş'la birlikte yola koyuldu. Akşama doğru, uzakta çadırlar gördüler ve bu çadırların, İbrahim ve oğlu İsmail'den başka peygamber tanımayan, bu yüzden de tüm öteki kabileler tarafından lanetlenmiş Beni-Hedarların kabilesi olduğunu anladılar. Hafız'ın yanında bu kabileden rehber yoktu. Bu yüzden de adamlarına durmalarını buyurdu ve tek başına ilk çadırlara kadar ilerledikten sonra, atından inerek yüksek sesle "Fiaruk" dedi, ki bu sözcük, "Sizin korumanız altına giriyorum" anlamına geliyordu.

"Asıl biz sizden bizi korumanız altına almanızı istemek durumundayız" diye cevap verdi Beni-Hedarların şeyhi; "çünkü burada gördüğünüz insanlar, vaktiyle kalabalık olan bir topluluktan geriye kalanlar. Yine de kalın, sizi elimizden geldiğince iyi ağırlamaya çalışırız."

Yolculara sunulmak üzere genç bir deve kesilirken, Hafız, şeyhe kabilenin uğradığı yıkımlarm nedenini sordu.

"Genç yabancı" diye cevapladı yaşlı adam; "geçen yıl kuraklığın tüm ülkeyi kasıp kavurduğunu biliyorsunuz, ama kuraklığın boyutları bizim buralarda, babalarımızın ba-

balarından duyduğu ölçüleri de aştı. Develerimizin kanını içiyorduk, komşu kabileler de bize hiç yardım eli uzatmıyordu. Bu arada, Hatem Tâî bize içi su dolu bin tulum yolladı; o olmasaydı, şimdi şu çadırların altında tek bir canlıya rastlayamazdınız. Ne var ki, bu iyilik yüzünden Hatem komşu kabilelerde çok düşman kazandı, hatta, aralarında her zaman savaş halinde olan bu kabileler, bize kötülük yapmak söz konusu olduğunda hemen birleşirler."

Hafız'ın yanına yaklaşan Bektaş şunları söyledi :

"Efendim, kendi kulağınızla duydunuz işte. Hatem'in yaptığı iyiliklerin ona çok düşman kazandırdığını biz zaten biliyorduk."

"Doğru" dedi Hafız; "buna karşılık, onun buyruğunda olmaktan mutlu olan kabilesinin ve kendi ailesinin sevgisiyle ödüllendirilmiş olmalı."

"Görelim bakalım" dedi Bektaş.

6. *Habib Tâî*

Hafız, Hedar'ın talihsiz çocuklarının yanından ayrılarak çölde yoluna devam etti. Akşama doğru, Tayy kabilesinden olan rehberi ona şunları söyledi:

"Efendim, kabilemin geleneğine uygun olarak koşulmuş develerin bize doğru geldiklerini görüyorum. İzin verin de gidip onların benim kabilemden olduklarından emin olayım ve onlara sizin bu yolculuğu ne amaçla yaptığınızı bildireyim."

Rehber, yanında genç bir adamla geri geldi. Adam, Hafız'a şunları söyledi:

"Ben Habib Tâî'yim, tanımak istediğiniz Hatem'in oğlu. Şimdiye kadar hiçbir yabancı benden bir armağan almadan bu toprakları terk etmedi. Çıktığım yolculuğun, beni size armağan verme zevkinden alıkoymasını istemem; umut ederim ki üzerine bindiğim tayı size versem, geri çevirmezsiniz. Yanımda başka taylarım var; bunun kadar değerli olmasalar da beni babamın, daha başka yardıma gerek duyup duymadıklarını sormam için gönderdiği Beni-Hedar'ın çadırlarına kadar götürürler."

7. *Halid Kabilesi*

Hafız, yolculuğunun üçüncü gününde Beni-Halid kabilesine ulaştı. Orada Hatem'den söz edildi ve Halit oğullarının şeyhi, bir Tayy kabilesi insanı olarak Hatem'in oldukça iyi niteliklere sahip olduğunu kabul etti. Bunun üzerine Bektaş, Hafız'a yanaştı ve şöyle dedi:

"Efendim, bu övgüyü duydunuz; candan yapılmış gibi gelmedi bana."

"Haklısın" diye cevapladı Hafız; "ne var ki, kıskançlık duyguları içinde olan bir kabile bile ona hakkını teslim etmek zorundadır. Ama ününü bütünüyle Hatem'e borçlu olan Tayy kabilesi, minnet duygularını ondan neden esirgesin ki? O onların gözbebeği, tüm parlaklığını ondan alan ailesinin de tek sevgi kaynağı olmalı.

"Görelim bakalım" dedi Bektaş yine.

8. Tayy Kabilesi

On yedinci gün, Hafız Beni-Tâîlerin ilk çadırlarına ulaştı. Bu topluluğun şeyhi, Hatem'in yakın akrabalarından biriydi. Hafız'a şunları söyledi:

"Yabancı efendi, Tâî'nin küçük oğlu Helol'un soyundan gelmesine karşın, kabilemizin reisi olduğunu ileri süren kişiyle yüz yüze geleceksiniz; oysa bizim burada onun büyük oğlu Hond'un soyundan gelen yakınlarımız var. Bununla birlikte o, eliaçık olması sayesinde kabilenin ileri gelenlerinin aklını çelmeyi, istemez görünüp kendini onlara reis olarak kabul ettirmeyi başardı, çünkü o adam gururunu alçakgönüllülük tülüyle sarmalar, ne var ki o gurur, yaptığı iyiliklere karşın o tülü delip geçer. O iyilikleri, komşu kabilelere yaymakla yetinmez, Arabistan'ın öteki ucuna kadar armağanlar gönderir ve o uzak yerlerden insanlar kendisine teşekkür etmek için buralara kadar geldiklerinde, duyduğu sevincin yüzünde belirmesine engel olamaz. Sizi de belki benzeri bir duygu ona çekti; durum böyleyse, sizi en iyi biçimde ağırlayacağından emin olabilirsiniz."

"Sanırım haklıymışsınız" dedi Hafız Bektaş'a.

"Fazlasıyla" diye cevap verdi Bektaş; "çünkü kıskanç insanın, kendi yakınlarına karşı her zaman öfke duyduğunu, çünkü onların sahip oldukları zenginliğin onu yabancılardan daha çok yaraladığını, kalbine yabancılardan daha yakın oldukları için, dostlarına ihanet etmeye her zaman hazır olduğunu biliyordum."

9. *Ekmek ve Tuz*

Ekmek ve tuz, Araplarda bağlaşmanın ve korumanın simgesidir. Bir Arap size ekmek ve tuz sunarsa ya da sizinle birlikte ekmek ve tuz yerse, onun yanında güvendesiniz demektir, hatta sizin yaşamınızı kurtarmak için kendi yaşamını tehlikeye atacağından bile emin olabilirsiniz.

Hafız, Hatem'in çadırının yanında ayağını yere bastı ve onun önünde yere kapandı.

"Genç yabancı" dedi ona yaşlı adam; "şu alçaltıcı durumda kalmayı bırak, bizim çöllerimizde hiç böyle bir gelenek yoktur."

"Böylesi, uğradığım bahtsızlığa daha uygun düşüyor, diye cevap verdi Hafız; "kervanımdaki adamlar yolda, sizin kabilenizden yolcularla kavgaya tutuştu; bana gelince, ben de kervanın başında bulunan, altımdaki şu kısrağa binen kişiyi öldürdüm."

"Arabistan'ın kutsal peygamberi" diye bağırdı Hatem; "benim oğlumu öldürmüşsün sen! Ne var ki benim çadırımın altındasın, işte sana ekmek ve tuz, ye onları ve kabilenin geriye kalanları işlediğin cinayeti öğrenmeden buradan kaç."

10. Kadınlar

"Efendim" diye sürdürdü Hafız; "oğlunuz hem sağlam, hem de sağlıklı, bu kısrak da onun bana armağanı. Ben Hatem'i tanımak için uzaklardan gelen bir kişiyim, onun erdemini sınamak için yaptığım bu hileyi bağışlarsınız umarım. Bu arada, yolculuğumun amacı henüz gerçekleşmiş sayılmaz, çünkü sizin yüksek erdemlerinizin, çevrenizdeki insanların yüceltmesiyle, bunun sonucu olarak da ailenizin sevgisiyle ödüllendirildiğini gözlerimle görmek istiyordum."

"İzle beni" diye karşılık verdi bu sözlere Hatem.

Hafız ve Bektaş, Hatem'in peşinden, içinde kadınların bulunduğu bölümün basit bir perdeyle ayrılmış olduğu bir çadıra gittiler ve kadınların şöyle konuştuklarını duydular.

Ayşe, Zehra'ya şunları söylüyordu :

"Kafur'un karısı Fatma'yı gördün Zehra, kocasının Hicaz'da, Bahreyn'in zengin kervanlarını yağmaladıktan sonra getirdiği inci gerdanlığı bize gösterirken kasım kasım kasılıyordu. Bizimse, ona gösterecek kadar değerli bir şeyimiz yoktu, oysa bizim kollarımızda yalnızca mercan bilezikler varken, duyarsız Hatem, sahip olduğumuz zenginlikleri

başkalarına iyilik yapmak için çarçur edip, Müslümanların en cömerti payesini bizim sırtımızdan kazanıyor."

"Çok haklısın" diye cevapladı Zehra; "gelgelelim sen de gereğinden fazla iyisin, oğlun Habib de daha şimdiden babasının bir örneği. Bana gelince, oğullarımın hepsini ona karşı kışkırttım; küçük Mesud dün ona gidip, büyür büyümez kervanları yağmalamaya gideceğini ve zenginliğini ona buna dağıtacağına, başkalarının zenginliklerine el koyacağını söyledi."

"Yeteri kadar duydun, dedi Hatem Hafız'a, ailemin içinde çektiğim acıları en yakın dostlarım bile bilmez, ne var ki sen uzaklardan, benim mutlu olup olmadığımı görmeye gelmişsin, seni bu konuda karanlıkta bırakmak konukseverliğe yakışmazdı."

11. *Yağmur*

Bunun üzerine Bektaş, Hatem'e şunları söyledi: "Efendim, efendim Hafız'ın merakını giderdiniz, ne var ki ben, sizin cömertliğinize tanık olmaktan çok, bu cömertliğin sonuçlarından yararlanmaya gelmiştim, çünkü ben, yaşamını Müslümanların verdikleri sadakalarla sürdüren Bektaşi tarikatının kurucusu Hacı Bektaş'ım."

Hatem onu şöyle cevapladı:

"İşte sana, El-Katif'te satılmak üzere göndereceğim yüz deve. Onları sen götür ve kendi hesabına sat. Daha fazlasını da bağışlayabilirdim ama sadaka gökten düşen rahmet gibidir: Hep aynı yere düşecek olursa, yarardan çok zarar getirir; buna karşın, damlalara ayrılırsa ve yağmur olarak yayılırsa, tüm ülkeyi verimli kılar."

12. Çocuk

Hatem, henüz Hadrama'nın otlarından tatmamış, kuyularından su içmemiş bir deve yavrusu kestirdi ve konuklarını üç gün üç gece ağırladı. Dördüncü gün, Bektaş Hatem'den izin istedi ve armağan olarak aldığı yüz devenin başına geçti. Hafız da izin istedi ve atını Bektaş'ın bindiği devenin yanına sürerek ona şunu söyledi:

"Size Bahreyn'in başkentine kadar eşlik etmeye karar verdim. O eyalet, Karmatların boynuna geçirmek istediği utanç verici boyunduruğu silkeledi; böyle bir başkaldırının o insanlarda uyandırmış olması gereken sevinci paylaşmaktan bizim de çok büyük zevk alacağımızı düşünüyorum."

"Efendim" diye cevap verdi Bektaş; "ben hiç de sizin gibi düşünmüyorum. Sözünü ettiğiniz başkaldırı, geçen yılın rebiülevvel ayı içinde oldu, yani bundan tastamam altı ay önce. Oysa altı aylık bir süre, bir halkın sevincini azaltmak bir yana, en mutlu sonuçlara ulaşmış bir devrimden bile soğutmaya yeter – zaten hiçbir devrim vaat ettiği mutluluğu tümüyle getirmez, tersine, bir "başka türlü oluş" biçimi getirir, buysa aslında her zaman, içinde iyilikle kötülüğü birlikte

barındırır. Yüreği iyilik dolu, çocuğunun ona verdiği umutlarla gurur duyan bir baba, onun olağanüstü yazgıları yaşamak için dünyaya geldiğini düşünür, oysa çocuk büyür ve öteki insanlar gibi bir insan olup çıkar."

13. *Hancıbaı*

Yolcular El-Katif'e varıp, Şattülarap'ın kıyısında yapılmış bir hana ya da başka bir deyişle, kervansaraya indiler. Başkaldırı hakkında tam bir fikir sahibi olmak için sabırsızlanan Hafız, o kervansarayı çalıştırmakla görevlendirilmiş olan hancıbaşına sorular sormaya başladı, ne var ki, hancıbaşı ona şu cevabı verdi:

"Efendi yabancı, yanlış kişiye danışıyorsunuz. Bana emanet edilen mallara ve kendi adıma yaptığım ticarete göstermem gereken özen beni öylesine meşgul ediyor ki, kentte Karmatların mı hüküm sürdüğünü, yoksa egemenliğin yeniden yasal sahiplerinin eline mi geçtiğini düşünmeme fırsat bırakmıyor. Hatta size şunu da temin ederim ki, kent sakinlerinin dörtte üçü benim durumumda. Ama geriye halkın dörtte biri kalıyor ki bunlar, ötekileri yönetmeye vakti olan işsiz güçsüz zengin takımı; zaten onları da ağzı laf yapan üç dört kişi yönetiyor. Bunların en ünlüsüyle tanışmak istiyorsanız, şu karşıdaki kahveye gidin, onu mutlaka orada bulursunuz."

14. *Mayısböceği*

Kahvedeki laf ebesinin yılan gibi dili, kin dolu bakışları vardı. Ne var ki Hafız'ın içeri girdiğini gördüğünde sesini yumuşatarak ona şöyle dedi:

"Sefa geldiniz efendi yabancı. Tüm Asya ve kuşkusuz tüm dünya, şu anda El-Katif'te olup bitenle meşgul ve bu konuda sizi kimse benden daha iyi aydınlatamaz, çünkü ben bu devrimin gerçek yaratıcısıyım."

"Kuşkusuz öyledir" dedi Hafız; "çünkü siz Karmatların zorba gücünün abartılacak bir yanı olmadığını, bu zorbalığı alt etmenin kolay olduğunu fark eden ilk kişi oldunuz."

"Hayır" dedi laf ebesi; "Karmatların aleyhine ilk konuşan ben değildim ama onlar kentimizden kovulduğunda bundan en çok yararlanan ben oldum, bir daha geri dönmemelerini sağlayan da bu oldu."

"Kuşkusuz" dedi Hafız bu sözler üzerine; "yurttaşların devleti kurtarmaya koşmasını sağlayacak cömertliğin ilk örneklerini gösteren siz oldunuz."

"Hayır" dedi laf ebesi; "bu söylediklerinizin hiçbirini yapmadım, hatta böyle davrananların, gösterdiklerinden çok daha farklı amaçları bulunduğunu herkese kanıtladım."

"Anlıyorum" diye sürdürdü Hafız; "yurttaşlar arasında yurtseverlik bağının doğmasına katkıda bulunarak, düzeni sağlayan bu bağın öğelerini sağduyuyla oluşturdunuz ve bütün bunları devlet adamına yakışır bir kavrayışla yaptınız."

"İlgisi yok" diye sürdürdü yeniden laf ebesi; "hangi devlette olursa olsun, düzen köleliğin habercisidir; bana gelince, ben her türlü düzen düşüncesini kafamdan söküp attım."

Hafız, laf ebesine gerekli saygıyı göstermeden kahveden çıktı. El-Katiflinin biri, kaldığı hana kadar peşinden geldi ve ona şunları söyledi:

"Efendi yabancı, kahvede yaptığınız konuşmaya kulak misafiri oldum ve bu konuşmanın, kentimizin yönetimi hakkında sizin üzerinizde yanlış izlenimler bırakmış olmasından kaygılanıyorum. Sizinle konuşan adam, halka ne isterse yaptırabileceğine sizi inandırmaya çalışıyor, ne var ki biz hepimiz onun sanatının, halkın isteklerini önceden kestirmeye ve onları buna inandırmaya çalışır görünmek olduğunu biliyoruz. Yine de onun bu otoriter havası kimilerine tehlikeli göründü ve onu kollamaya başladılar, öte yandan biz emekçiler ses çıkarmamayı sürdürüyoruz. Hal böyle olduğundan, bizim bahçelerimizde ne örümceğin, ne de ipekböceğinin sesini duyarsınız, oysa ağustosböcekleri ile mayısböceklerinin yaygarası sizi şaşkına çevirir."

15. *Basra*

Elindeki bütün develeri satan Hacı Bektaş, Hafız'a şöyle dedi:

"Efendim, benim bu kentte yapacağım başka bir iş kalmadı, gerçekleşen mutlu başkaldırının sevincini ve esrikliğini halkla daha uzun süre paylaşmanın zevkinden sizi alıkoyacağımı düşünmesem, buradan gitmeyi önerecektim."

"Hayır" dedi Hafız; "ne zaman istersen gidelim. Ben de zaten Basra'yı, Asya'nın ticaret ve el sanatları merkezi olan o kenti çok görmek istiyordum, çünkü kabul edersiniz ki bilge derviş, o kentin sanatkâr insanları, pirinç ekip Dicle yoluyla Bağdat'a göndermekten başka bir şey bilmeyen bizim Musul halkından daha zengindir."

"Efendim" diye karşılık verdi Bektaş; "izin verin de bu soruya cevap vermeyeyim. Benim yolumu seçmiş insanlar, bir şeyleri çok büyük çabalarla elde etmektense, bunlara sahip olmaktan vazgeçmeyi yeğ tutar; iyi yapıp yapmadıklarına karar vermek de zordur. Balarıları peteklerini, eşekarılarınınkinden daha büyük sanatla, daha düzenli yapar, ne var ki balarılarının balmumundan yapılmış altıgen petekler içinde, eşekarılarının kâğıdımsı derme çatma petekleri içinde olduğundan daha mutlu olduklarına beni kim inandırabilir?"

16. *Pabuçlar*

Yolcularımız, Kafah kentinden geçerek Irak-ı Arab'a girmek istediler ve sınıra geldiklerinde, ayaklarındaki pabuçların, yüce atabey Ahdad-el-Dulat'ın egemenliğindeki devletlerde yapılıp yapılmadığını soran gümrükçülerle karşılaştılar. Hafız, pabuçlarını gittiği değil, oturduğu kentten aldığını söyledi.

"Bu durumda" diye sözünü sürdürdü gümrükçü; "efendilerimiz pabuçlarını ayaklarından alıp gümrük kapısının önünde yakmamızda bir kötülük görmeyeceklerdir, çünkü yüce atabeyimizin buyruğu bu yoldadır."

Hafız, gümrük başmüdürünün kapısına yalınayak vardı ve ona, yüce atabeyin yolcuların pabuçlarını neden böyle yaktırdığını sordu.

"Efendim" diye cevap verdi bu kişi; "atabeyimiz bu alanda, zavallı bir ülke olan, keçilerden başka varlığa sahip olmayan ve bu sayede çok güzel, çok dayanıklı pabuçlar üreten Hicaz sultanı Malik-el-Nasır ile rekabet halinde."

"İyi ama" dedi Hafız; "madem ki Hicaz'da yapılan pabuçlar güzel ve dayanıklı, Iraklıların, yakmak yerine, bu pabuçlardan alabildikleri kadar çoğunu satın almaları gerekir."

"Böylesinin daha doğru olacağını sizin gibi ben de düşündüm, hatta elimin altında her zaman o pabuçlardan bulundururum, ne var ki, derin düşünceli kişiler, Irak halkının kendi pabuçlarını kendileri yapamadıkları için utanca boğulduklarını kanıtladılar; yüce atabey bunun üzerine, ülkede tek bir keçi bulunmamasına karşın pabuçların keçi derisinden yapılmasını buyurdu."

"İyi ama" dedi Hafız; "insanların bunun üzerine çok zor durumda kalmış olması gerekir."

"Kuşkusuz öyle oldu" diye sürdürdü gümrükçü; "bu yüzden, bilge vezir At-el-Mülk, bir ticaret anlaşması yapmayı düşündü. Bunu sağlamak için de, kaleminin en kurnaz kâtiplerinden İdris Efendi'yi bu işle görevlendirdi. Bu kişi, Malik-el-Nasır'ın bakanı Mura-l Efendi'yle on dört ay boyunca görüşme halinde kaldı. İdris Efendi, aldığı Hicaz pabuçları karşılığında, onlara manda kılından yapılmış fırça vermek istiyordu. Bu derin düşünceli, düşüncesinin derinliği Yusuf'un ülkesi kadar derin olan kişi, şöyle akıl yürütüyordu: Araplar ucuz fırçalara sahip olunca, develerini kaşağılamaktan zevk almaya başlayıp başka bir iş yapmaz, yol yürümez olacaklar, böylelikle de çok dayanıklı Hicaz pabuçlarından daha çok fırça tüketecekler, her ayağa bir pabuçtan fazla giyilemediğine göre de, pabuç tüketimi zorunlu olarak çok düşecek. Ama ne oldu dersiniz? Bakanı tarafından bilgilendirilen Hicaz sultanı, önerinin ne amaçla verildiğini anladı ve ne yaptı ne etti, manda kılı satın alıp bu kıllardan kötü fırçalar yaptırttı; kullarını da bu fırçalardan almaya zorladı. Bu yöntem, sizin de düşüneceğiniz gibi, bizim yüce atabeyimizi canevinden vurdu, görüşmeler kesildi; sizin pabuçlarınızı da işte bu yüzden yaktık."

"Bu açıklama, uğradığım kaybı bana unutturdu, ne var ki, hiç manda bulunmayan bir ülkede, manda kılından fırça yapmakta direnmek, hiç keçi bulunmayan bir ülkede de keçi derisinden pabuç yapmakta direnmek beni çok şaşırttı."

"Devlet yönetmenin sırrı işte buradadır" dedi gümrükçü.

17. *Germesüt*

Yolcularımız Basra'ya, *germesüt* adıyla bilinen güzel ipek kumaşların yapıldığı El-Garbi Mahallesi'nden girdiler. Hafız, her pencerede durup, mekikleri sayısız iğ arasında inip çıkan, sonsuz çeşitlilikte çiçekler dokuyan, anlamadığı bir mekanizma sayesinde çalışan birbirinden farklı tezgâhlara hayranlıkla bakıyordu. Bu arada, Bahreyn'den gelen kervanın uyandırdığı merak, dokumacıların karılarını ve çocuklarını kapılara çekmişti. Hafız, onların yırtık pırtık giysiler taşıdıklarını, solgun benizli olduklarını gözledi, yüzlerinde de sadaka isteme arzusu ve utancı okunuyordu.

Yolcumuz, insanların, öteki insanların talihsizlikleri hakkında bilgi almak istediklerinde döktükleri dillere başvurarak Gomron tüccarlarının bir germesüt fabrikası kurduklarını, Basralıların da bu fabrikayı iflas ettirmek amacıyla kendi dokumalarını yarı fiyatına sattıklarını; bu arada zarara girmemek için de işçilere ücretlerinin yarısını verdiklerini, böylelikle onların ancak ölmeyecek kadar para kazanabildiklerini öğrendi. Ama bu işçilerin yine de, renkli müslin dokuyan ve karınlarını doyuracak kadar bile para kazanamayan işçilerden çok daha mutlu olduklarını söylemekten de geri durmadılar; söz konusu kumaşların hiç beklenmedik bir anda modası geçivermişti.

18. allar

Hafız, Basra'da yol alırken, kapısının önünde inler gibi bağrışan insanların toplandığı görkemli bir yapı fark etti. Bu yapının sultanın sarayı, toplanan insanların da ona başkaldırmış halk olup olmadığını sordu.

"Hayır, efendi yabancı" diye cevap verdi bir Basralı; "bu yapı, buraya kendi ülkesindeki gibi şallar dokuyacak bir fabrika yapmaya gelen Keşmirli bir tüccara ait. Ne var ki, kendi parasını ve bizim paramızı, aranan nitelikte şallar dokuyabilmek için, boyunlarının çevresinde uzun tüyleri olan yeterli miktarda genç deve satın almaya harcayacağı yerde, kendine yaptırttığı bu eve harcadı. Sonunda iflas etti, kapısında gördüğünüz bu inleyen insanlar da onun ekmeksiz ve çaresiz bıraktığı işçileri."

19. Çolak

"Bilge derviş" dedi Hafız bunun üzerine Bektaş'a; "giderek sizin gibi düşünmeye başlıyor ve tarım toplumlarının sandığım kadar yakınacak durumda olmadıklarına inanıyorum. Ne var ki paraları yok, Musul halkının da komşuları gibi bir orduya sahip olmasını engelleyen işte bu parasızlık."

"İyi ama" diye cevap verdi Bektaş; "Musul halkı komşuları gibi olmak istiyorsa, onların yaptığını, onlardan daha farklı biçimde yapması gerekiyor. Sağ eli olmayan bir çolak düşünün; komşuları sağ elini kullanıyor diye sol elini kullanmaya hiç yanaşmasa, buna ne buyururdunuz?"

20. İki Ayağını Bir Pabuca Sokmak

Hafız, bunun üzerine Bektaş'a şunları söyledi: "Düşüncenizi tam olarak anlayamadım. Birkaç örnek vererek benim için daha anlaşılır kılmanızı istiyorum."

" Sizin bana verdiğiniz örnekten ayrılmamış olmak için şöyle diyeyim: Askerlerinize ödeyecek yeterli paranız yoksa, maaşlarını tahılla, etle, pirinç rakısıyla ödeyebilirsiniz, bu çok basittir ve parayla ödeme yapmaktan bir farkı yoktur; böylelikle fazladan aldıkları para ile Cava'nın kâfurunu, Serendib'in sarısabırını getirmez, sizin verdiğiniz tahılı, eti ve pirinç rakısını tüketirler."

"Tasarınız bana gerçekten çok basit görünüyor" dedi genç yolcu; "geri döndüğümde bunu bizim yöneticilerimize mutlaka önereceğim."

"Sakın ha" diye cevapladı Bektaş; "iki ayağınızı bir pabuca sokmaya bundan daha fazla gerek yok; ya da böyle bir şey yapacaksanız, hiç olmazsa onları birkaç yıl boyunca bu düşünceye alıştırın!"

21. *Geçi Parası*

Bunun üzerine Hafız sözlerini şöyle sürdürdü:

"Size şimdi söyleyeceklerim, bilge derviş, yaptığımız söyleşinin konusundan bizi bütünüyle uzaklaştırmış olmayacak. Biliyorsunuz, Bağdat'ta hüküm süren emir Ömer'in çıkardığı bir yasaya göre, Dicle Irmağı üzerinden taşıdığımız her türlü tahılın yüzde yirmi dördünü vergi olarak veriyoruz, öyle ki Musul halkının yaklaşık dörtte biri artık onun hesabına çalışıyor. Oysa, söyleyin bana, bundan böyle bu ırmak üzerinden hiçbir şey taşımamaya karar versek, sonuç ne olurdu?"

"Sonuçta" diye cevap verdi Bektaş; "ülkeniz tahılla dolup taşardı ve ülkenizi o bolluk ölçüsünde adaletle yönetecek olsaydınız, yakın bir gelecekte, Bağdat'ın, zor kullanarak değil de ücret ödeyerek bile zorla ayakta tuttuğu zanaat işliklerinin sizde de kurulduğunu görürdünüz."

22. *Kadınlar*

"Öyleyse" diye ekledi Hafız; "böyle bir tasarının verimli olacağını düşünüyorsunuz?"

"Bana öyle geliyor ki" diye cevapladı Bektaş; "böyle bir şeyi uygulamaya olanak bulamazdınız."

"Neden peki?"

"Çünkü Musul'da kızlarınız, kız kardeşleriniz, kadınlarınız ve analarınız da yaşıyor; onların olduğu yerde lüks tüketimin kısıtlanması geçici de olsa önerilemez bile."

23. *Kahve*

Hafız ile Bektaş o akşam, Basra'nın en ünlü siyaset adamlarının uğradığı bir kahveye gitti ve bu kişileri orada, tam sonuçlanacağı sırada yarıda kesilen yeni ticaret anlaşmasını ateşli bir şekilde tartışırken buldu. Bu olay, derin ve farklı tartışmalara yol açıyordu, bununla birlikte herkes Hicaz sultanının pabuçlar, Irak atabeyinin de deve tüyünden fırçalarla ilgili olarak büyük hakarete uğradığı, dolayısıyla da savaşın kaçınılmaz olduğu konusunda söz birliği ediyordu. Ne var ki, sonrası için yapılan tahminler bir hayli farklıydı. Kimileri, Fars atabeyinin, Irak atabeyinin bağlaşığı olması gerektiğini, çünkü iki ülkenin birbirine komşu olduğunu ileri sürüyordu. Başkaları da, komşu olduklarına göre, birbirlerinin doğal düşmanı olduklarını söylüyordu. Kimileri, çok güçlü olduğu için, atabeyin Asya'da kendisine çok bağlaşık bulabileceğini ileri sürerken, başkaları, güçlü olduğu için, öteki tüm güçlerin ona karşı birleşeceklerini, çünkü ülkelerin eskiden beri yürüttükleri siyasetin temel aldığı ilkelerin değişmez nitelikte ve doğru olduğunu söylüyordu.

24. *Çivi ile Vida*

"Bu akşam dinlediğimiz farklı düşünceler hakkında ne düşünüyorsunuz" dedi Hafız Bektaş'a; "bana öyle geliyor ki aralarında oldukça doğru olanlar vardı."

"Doğru görünen düşüncelere hiç kulak asmadım" diye cevap verdi Bektaş; "ama doğru sanılıp benimsenebilecek, böylelikle de Asya'nın yazgısı üzerinde etkili olabilecek birçok yanlış ve saçma akıl yürütme biçimi dikkatimi çekti."

"Anlamadım" dedi Hafız.

"Oysa oldukça basit" diye sürdürdü Bektaş. "Rastlantı sonucu, doğuştan aklı başında bir Asya sultanı var olsaydı, kısa sürede sapıtırdı, çünkü dalkavukları aklının zayıf yanını keşfeder, oraya yüklenir, daha fazla hataya düşmesi için ellerinden geleni yaparlardı. Vezirlere gelince, kafalarının entrikanın karanlık labirentlerine ve siyasetin dolambaçlı yollarına alışık olması yüzünden, karanlık ve dolambaçsız olmayan hiçbir tasarıya akılları ermez; bu da bana pirimiz olan bilge derviş Sâdî'ye mal edilen bir masalı anımsatıyor:

"Günün birinde" diye sürdürdü Bektaş; "çivi ile vida, madeni çömlek ile toprak çömleğin birlikte yolculuk yaptığını duymuş, onlar da birlikte yolculuk yapmaya karar ver-

mişler. Ve yola koyulmuşlar, akşam olduğunda, bir kalasın üstünde bir delik fark edip geceyi orada geçirmeye karar vermişler. Deliğe önce çivi girmek istemiş, ne var ki orasını burasını yaralamış ve içeri girmekten vazgeçmek zorunda kalmış. Bunun üzerine, vida kendi şansını denemek istemiş."

"O işi becermeyi nasıl düşünebilirsin ki?" demiş çivi. "Ben ki sivriyim, düzüm, içeri giremedim; pürtüklü ve eğri büğrü olan sen hiç giremezsin."

Vida ona şu cevabı vermiş: "Ben, senin içine giremediğin bu deliği bilirim. Eğri büğrü olduğumu söylüyorsun; içeri girmemi sağlayacak olan da zaten benim bu özelliğim, çünkü o delik de benim gibi eğri büğrü, hem de bana tam tamına denk gelecek biçimde."

25. *Gölgelik*

Hafız, Basra'da görülebilecek her şeyi gördükten sonra, dostu Bektaş'la birlikte Şiraz'a gitmek üzere yola koyuldu; neredeyse kentin kapılarına varacaklardı ki, kervanbaşı, köylerde bir işi olduğunu söyleyerek, yolculardan, dalları bir bahçenin duvarını aşarak kırlara doğru uzanan ve hoş bir gölgelik oluşturan yüksek ağaçların altında biraz dinlenmelerini istedi. Duvarın üst bölümünde süs olarak, üzerinde sülüs yazısıyla yazılmış şu sözlerden başka bir şey bulunmayan bir kenarlık vardı:

Bu gölgeliğe benze, iyiliklerini sana ait alanın duvarları içine kapatmaktan sakın.

26. *Banu Sarrac Ailesi*

"Verilen ders de, gölgelik de hoş" dedi Bektaş ve halısını duvarın dibine serdi. Hafız'a gelince, duvarın çevresini dolaşmak istedi. Kısa süre sonra koşarak geri geldi ve şunları söyledi:

"Gelin, bilge derviş, müthiş bir keşifte bulundum. Bu bahçeler Mecnun'a aitmiş, güzel Leyla'nın âşığı."

"Ama" dedi Bektaş; "onların hakkın rahmetine kavuşmalarından bu yana iki bin yılı aşkın bir süre geçti."

"Bunu elbette ben de biliyorum" dedi Hafız; "yine de gelin siz, kapının üzerindeki yazıyı okuyun, ne demek istediğini anlayacaksınız, çünkü o kapı, bu yazıda sözü edilen kapı."

"O yazı" dedi Bektaş; "Arapların ortaya koyduğu en güzel özlü söz örneklerinden biridir; Granada'daki ünlü Elhamra Sarayı'nda her yerde o üslûbun kullanıldığını görmüştüm."

"Nasıl" dedi Hafız; "ta oralara, Batı'nın sınırlarına kadar gittiniz mi siz?"

"Elbette gittim" diye cevap verdi Bektaş; "hatta, kral Ebu Abdullah'ın karısı sultan, sarayın bahçelerinde Albin Hamid adlı bir Banu Sarrac ile birlikte yakalandığında oradaydım."

"O öyküyü işittim" dedi Hafız. "Sultan gerçekten suçlu muydu?"

"O konuda bir şey söyleyemem" dedi Bektaş. "Zegrislerin gözünde, Banu Sarracların safında olmak bir suçtu ve Banu Sarracların tümü, Aslanlı Avlu'da kılıçtan geçirilmeseydi, belki de onlar Zegrisleri öldürecekti, çünkü birlik zihniyeti bunu gerektirir. Zaten bu yüzden Granada krallığı bir süre sonra kâfirlerin egemenliğine geçti."

27. *Kapı*

Bu arada yolcularımız bahçenin kapısına yaklaşıyordu; kapının üzerinde şu yazıyı okudular:

"Ben, güzel Leyla'nın âşığı Mecnun'un bahçelerine açılan kapıyım.

Aşkı tatmışsan ya da tatma isteği duyuyorsan, bu kapı senin için açılmıştır.

Koruluklarımda gizemin gölgelerini, çayırlarımda yumuşaklığın yatağını bulacaksın.

Zeminimde esrikliğin buhurlarını içine çekeceksin ve gözlerin düş bulutlarıyla dolacak.

Eğer aşkı hiç tatmamışsan, gel burada tat; daha önce tatmışsan, yine gel, onu daha da çok sev."

28. Pınar

Hafız, yazıyı daha tam olarak okumadan içeri girmişti bile; Bektaş da onun peşinden gitti; önce bir pınarın önünde durdular; pınarın başında şöyle yazıyordu:

"Tutkulu âşık, Mecnun benim sularımı senin için bu havuzda topladı. Orada kendi imgeni âşığının kalbinde görürmüş gibi olacaksın, ne var ki suyumu ve âşığının kalbini bulandırmaktan sakın; yoksa bundan yoksun kalırsın!"

29. *Mersin Ağaçları*

Yolcularımız daha sonra bir mersin ormanının girişinde durdular; orada şu yazıyı okudular:

"Ben buraya Mecnun'un eliyle dikildim. Yaprakларım, muz yaprakları kadar büyük değil, ama çok daha büyük bile olsaydı, mutlu bir aşkı gözlerden gizleyemezdi."

30. Mecnun

Yolcularımız o ormandan çıkarken üstü örtülü bir yola girdiler; bu yol onları küçük bir köşke götürdü; orada, bir yandan Hindistan'dan gelme kokulu bitkilerle doldurduğu nargilesini içen, bir yandan da kitap okuyan bir delikanlıya rastladılar. Onları fark eder etmez selamladı ve şunları söyledi:

"Hoş geldiniz. Üzerinizdeki giysilerden, yabancı olduğunuzu görüyorum. Sizi buraya getiren şeyin merak olduğuna kuşku yok ve merak ettiğiniz şeyleri size benden daha iyi gösterebilecek kimseyi bulamazsınız, çünkü ben, burayı yaptıran ve gördüğünüz bütün düzenlemeleri gerçekleştiren o Mecnun'um."

"Efendim" dedi, bunun üzerine Hafız; "vaktiyle bir başka Mecnun ile bir başka Leyla'nın aşkın simgesi haline geldiklerini ve iki bin yıldır Hintli ve Kandaharlı âşıkların birbirlerine onların adına yemin ettiklerini ve siz Leyla ile Mecnun'u kendinizin ve sevgilinizin kişiliğinde yeniden yaşatmaya başladığınızdan bu yana, âşıkların unutulmaktan korkmadıklarını bilmeyecek kadar cahil değiliz."

"Efendim" diye sürdürdü Mecnun; "Leyla'nın mutlu âşığının adını almış olmamı düşünmekte haklısınız. Ailemin

bana verdiği ad Abdülaziz'dir; size adımı değiştirmemin öyküsünü anlatayım. Visapur'dan, saraylarımızdaki güzel kızların bitmez tükenmez kaynağı olarak ünlenmiş o eyaletten, şimdiye kadar çıkan güzellerin en kusursuzu, yaklaşık dört yıl önce bir rastlantı sonucu Şiraz'a geldi. Bu güzelin adı Leyla idi. Bu ad, tüm Hindistan'da çok yaygın olarak kullanılan bir addır; böylelikle onun için Mecnun adıyla dizeler yazma, şölenler düzenleme fırsatını bulmuş oldum. Kısa süre sonra halk beni başka adla çağırmaz oldu, ben de bu adı sevinerek benimsedim. Gerçekten de, öteki Mecnun'un benden daha fazla sevilmiş olduğundan kuşkuluyum. Aşkımızın tek engeli sınırsız oluşuydu ve kendi kendini eritiyordu. Gözlerim bakmaktan buğulanıyor, bedenim artık gölge vermiyordu ve ruhum düşünme yetisini yitirmişti.

"Mecnun efendim" dedi bunun üzerine Hafız; "sizin büyük bir özsaygıya sahip olmanız gerektiği gözlemini yaptığımı söylememe izin verin, çünkü ben şimdiye kadar kırktan fazla metafizik kitabı okudum ve bunların hepsinde, aşkı yaratan şeyin özsaygı olduğu yazılıydı."

"Sizin metafizikçileriniz yanılıyor sanırım" diye cevap verdi Mecnun. "Yüce sultan Uzun Hasan, tüm Şiraz halkının gözleri önünde bana siyah tilki kürkünden bir kaftan armağan ettiğinde, bunun özsaygımı doyuran bir zevk olduğunu söyledim kendi kendime, ne var ki o zevkin, Leyla'nın bana tattırdığı zevklerle ilgisi yoktu."

"Ama" dedi Hafız; "eski Mecnun'un aşkı ancak onun ölümüyle sona ermişti. Oysa, siz efendimin hayatta, sağlığının da yerinde olduğunu gördüğüme göre, öteki dünyaya gidenin güzel Leyla olduğunu düşünüyorum."

"Yanılıyorsunuz efendim" diye cevap verdi sözde Mecnun." O da hayatta, sağlığı da yerinde. Birbirimizi artık sevmiyoruz, çünkü sevmekten vazgeçtik. Hatta, ruhlarımızın aynı tutkuyu artık taşımadığını ilk fark eden ben oldum ve bunun üzerine o romantik Mecnun adını taşımayı bıraktım. Kendimi daha ciddi uğraşlara verdim. *Kanunname*'nin içerdiği yasaları yorumlayan bir kitap yayımladım. Uzun Hasan'ın sarayına gittim ve Şiraz halkının isteklerini ona sundum. Ne var ki, halka yararlı olmak için ne yaparsam yapayım, onlar bende yalnızca âşık Mecnun'u görmekte direndiler ve beni o adla çağırmayı sürdürdüler. Bunu görünce, o adı ölünceye kadar kullanmaya karar verdim. Bahçeme, okuduğunuz yazıları yazdırttım ve bu bahçeyi buraya gelen âşıkların, dertleriyle ve zevkleriyle baş başa kalmaları için onlara sundum; bana gelince, kendime şu küçük köşkü ayırdım. İçinde çok sayıda kitap bulunan bir kitaplık kurdum ve yaptığım incelemeler her ânımı öylesine dolduruyor ki, büyük tutkuların ardından geldiği söylenen o boşluk duygusunu fark etmiyorum bile.

"Ama" dedi Hafız; "dostlarınız vardır mutlaka?"

"Vardı" diye cevap verdi Mecnun; "ama size söylediğim gibi, Uzun Hasan bana, şimdiye kadar hiçbir Şirazlıya bağışlamadığı onuru bağışlayarak o kaftanı giydirdi; o günden beri de dostum falan yok."

"Ama" dedi Hafız; "kız kardeşleriniz, aileniz elde ettiğiniz onurları sizinle paylaştı ve onlar size, saygıdeğer yaşlı Hatem Tâî'nin ailesinin ona davrandığından daha iyi davranıyordur kuşkusuz."

"Ne yazık ki hayır!" dedi Mecnun; "gördüğünüz bu büyük zenginliğin sahibi olmama karşın, ailemin tek evladı ol-

ma bahtsızlığını yaşıyorum. Bir erkek kardeşim olsaydı, kuşkusuz daha mutlu yaşardım; o, benim çılgınlıklarımı, hatalarımı ve belki de başarılarımı bağışlar, her zaman benim yanımda olurdu. Çünkü iki erkek kardeş, Fırat'ın kolları gibidir. Doğa onları aynı kaynaktan doğurmuş, aynı yönde akmalarını istemiştir. Onların Hilleh'te birbirinden ayrıldığını görürsünüz, ama Şah Abadis'te yeniden buluşurlar, Sebay'da bir kez daha ayrılırlar ama Azia'da yine birleşir ve İran denizinin bağrına birlikte akarlar. İki erkek kardeş, Fırat'ın kolları gibidir, gelgelelim, dostların çöldeki sellerden farkı yoktur. Yolcu, dostlara güvenip yola koyulur, ama yanlarına vardığında kurumuş olduklarını görür, susuzluktan ölür ve onlara güvendiği için pişmanlık duyar, ama artık çok geç olmuştur. Dostlar, çöldeki seller gibidir."

31. Ve Sonuncusu

Mecnun'un bu sözleri Hafız'ı çok etkiledi, çünkü sevgiyle bağlı olduğu bir erkek kardeşi vardı. Yolculuğunu Kaledonya Adaları'na kadar uzatmayı tasarlıyordu ama daha uzağa gitmekten vazgeçti ve üç gün sonra Musul'un yolunu tuttu. Bektaş da onunla birlikte gitti ve iki kardeşin candan birlikteliği onu o kadar hoşnut etti ki, eski adıyla Iconium olan Konya'da kurduğu tekkeyi aklına getirmez oldu. Ne var ki, dervişlerinin onu her yerde aradıklarını öğrendiğinde, yanlarına dönmeye karar verdi. Hafız ile kardeşi Sehid, ona Fırat'ın karşı kıyısına kadar eşlik etti. Bektaş orada onlardan izin isteyerek şunları söyledi:

"Dostlarım, yolculuk yapmanın kötü yanını görüyorsunuz işte: Yolculukta kalbinize göre kimselerle tanışıyorsunuz, sonra da zorunlu olarak onlardan ayrılıyorsunuz. Ve bu yeni ilişkileri koparıp gevşemiş eski ilişkilere dönüyorsunuz, yokluğunuz yüzünden karşılıklı alışkanlıkları sürdüremediğiniz ilişkilere. Bunları kendi adıma söylemiyorum; ben yalnız başıma dolaştığımdan, çok az şeyim var. Ama sen Hafız, sen Kaledonya Adaları'na kadar gitmek istiyordun. Bir yıl boyunca o çok zor yolları katedip bitkin düştükten sonra,

eline ne geçecekti? Merak, tutkuların belki de en çabuk eskiyenidir: Yolcunun zihnini kısa süre sonra tek başına işgal etmez olur ve yolcu, vatanının kıyılarını düşlemeye başlar, aradaki mesafenin ne kadar büyük olduğunu görür ve içinde yaşadığı o mutlu gün, çevresini saran yabancı manzaraya ışık tutmaz olur.

"Ayrıca yolcu, tropikal bölgelerdeki sağlıksız iklimin kötü etkisinden uzun süre uzak kalmayı ümit edebilir mi? O durumda bitkindir, bedeni ve aklı güçsüzdür, oysa daha önünde, evine dönmek için geçmesini bekleyeceği mevsimler, aşacağı denizler vardır.

"Hafız, bütün bunlara karşın sen yine de Kaledonya Adaları'na kadar gitmeyi göze alıyordun. Sinbad'ın serüvenleri başını döndürmüştü, çünkü o serüvenler o sırada Bağdat'ın aylak takımının kafasını işgal ediyordu, ne var ki geri döndüğünde, onların kafasında başka şeyler olduğunu gördün ve senin anlattıklarına kulak bile vermediler.

"İçinde yaşadığın zamanın önüne geçip, gelecek zaman içinde yaşamaya sakın kalkma! Fırat'ın sularında yıkanan şu insanlara bak: Akıntıyla nasıl olsa gelecek olan sulara karşı yüzmek için kendilerini zorlamıyorlar; önceki sular gibi, o suların da gelip geçmesini bekliyorlar.

"Elini Fırat'ın suyuna iki kez daldırabilirsin, ama bu hiçbir zaman aynı su olmayacaktır.

"Böyledir işte zaman denen şey.

"Elveda Hafız! Elveda Sehid! Ara sıra Bektaş'ı anımsayın!"